

Посещението на патриарх Максим в Америка и Държавна сигурност

Автор Момчил Методиев, сп. Християнство и култура бр. 44

През 1978 г. се провежда най-важното събитие в историята на българската църковна общност в Америка през комунистическия период. Това е посещението на българска църковна делегация, водена от патриарх Максим, в която са включени също митрополитите Панкратий Старозагорски, Филарет Видински, Калиник Врачански, протодякон Васил Велянов и проф. Тодор Събев. Това посещение е и едно от най-добре документираните събития в историята на Българската църква, като за него съществуват много и най-разнообразни информации. От една страна, това е официалната книга на Св. синод, чийто автор е протодякон Васил Велянов[1]. Книгата представя подробно основните моменти от посещението и без да е пропагандна, тя все пак подминава най-деликатните моменти в него. Значително по-голямо внимание заслужава официалната записка за посещението, подписана от цялата църковна делегация. Като скандален може да се окаже поверителният доклад, подписан от всички членове на делегацията с изключение на патриарха, който съдържа и доста критики към председателя на Църквата. Посещението е следено много внимателно и от Държавна сигурност, в чиито архиви се съдържат донесения на двама от членовете на делегацията – агентите Бойко и Дамянов[2], както и обобщителният доклад на Шесто управление на ДС. Един от преките резултати от тази бюрократична активност е полукриминалното отзоваване от Америка на Главиницкия еп. Симеон. Всички тези документи са показателни също така за различния подход към църковния живот от страна на конкретни архиереи, както и за начина на взимане и прокарване на решенията в Св. синод.

Посещението на патриарха в Америка се провежда в кризисен момент, когато българската църковна общност в Америка е раздирана от етнически и идеологически противоречия, стимулирани от често неадекватната държавна намеса. Конкретният повод е решението на еп. Кирил Йончев през 1977 г. да присъедини своята епархия към Православната църква в Америка (ПЦА), което поставя под въпрос цялата политика на българската държава към американската църковна общност до този момент. Както е известно, българската епархия в Америка е създадена през 30-те години, но още от самото начало в нея съществува разделение между привържениците на БПЦ и на Македонската патриотична организация (МПО). Споровете временно са загърбени през 1947 г., когато Великият еп. Андрей е избран от общините за митрополит на новата епархия. Изборът обаче не е приет от Св. синод, който под диктовката на комунистическата държава е принуден да прекрати контактите с митр. Андрей. Неговият избор е утвърден едва през 1963 г., но преминаването му към БПЦ е повод привържениците на МПО и крайно антикомунистически настроените църковни общности да се отделят в самостоятелна епархия, оглавена от архим. Кирил Йончев. Отначало той приема юрисдикцията на Руската задгранична църква, която го ръкополага за

епископ, а през 1977 г. приема юрисдикцията на Православната църква в Америка, където получава титлата архиепископ на Питсбърг и на българския диоцез. През 1970 г. Московската патриаршия дарява автокефален статут на ПЦА, а БПЦ е една от малкото поместни църкви, които признават този статут. Междувременно през 1969 г. е взето решението българската епархия в Америка да бъде разделена, а очевидната цел на това решение е реалната власт в епархията да бъде отнета от митр. Андрей. Седалището на едната епархия, ръководена от митр. Андрей, остава в Ню Йорк, но в нейния диоцез е включена само една църковна община. Всички останали общини преминават към новосъздадената епархия, чието седалище се намира в малко известния американски град Акрон в щата Охайо.

Положението не се променя съществено след смъртта на митр. Андрей (през 1972 г.), когато за Нюйоркски митрополит е определен Йосиф (Диков), а за управляващ Акронската епархия – Главиницкият еп. Симеон. Неустановеният йерархичен статут води до избухването на конфликт между двамата, като симпатиите на българската държава са насочени към еп. Симеон, докато митр. Йосиф се ползва с доверието на емиграцията. Една справка на Комитета по църковни въпроси от 1973 г. описва еп. Симеон като „добър общественик и масовик, добил популярност и признание сред вярващите българи“ [1]. Така през 1978 г. българската църковна общност в Америка се оказва разделена на три части (двете подчинени на БПЦ епархии в Ню Йорк и Акрон, и епархията на архиеп. Кирил Йончев). Същевременно БПЦ е в странното положение да признава автокефалния статут на ПЦА, но да не признава един от нейните архиереи – архиеп. Кирил Йончев. Резултат от тази непоследователна политика е засилването на центробежни тенденции сред някои български църковни общини и опитите за тяхното присъединяване към ПЦА. Паралелно в този период се активизира и пропагандата на непризнатата „Македонска православна църква“.

Посещението на патр. Максим в Америка: различните гледни точки

Целите и резултатите от посещението на българската църковна делегация са обобщени в официалната „Паметна записка“, адресирана „чрез министъра на външните работи г. Петър Младенов до председателя на Държавния съвет на НР България г. Тодор Живков“. Този документ, подобно на цялата официална синодална кореспонденция през комунизма, стриктно се придържа към обръщението „господин“ до официалните държавни лица. Според този документ посещението трябвало да „съдействува за укрепване единството сред българската емиграция“ и да „повдигне нейния народностен и родолюбив дух“ [2]. На отиване и на връщане от Америка българската делегация посещава Москва, където съгласува основните теми на разговорите и най-вече отношението към Православната църква в Америка и към архиеп. Кирил Йончев. По време на посещението, което продължава от 1 септември до 12 октомври 1978 г., делегацията посещава всички църковни общини в САЩ и Канада, взема участие в епархийския събор на Акронската епархия, освещава храма и епархийския дом в Акрон, кръщава деца на български емигранти. Проведени са и срещи с местни духовници (предстоятеля на ПЦА архиеп. Теодосий, архиеп. Яковос от Вселенската патриаршия, представители на

Московската патриаршия), както и с политически и обществени дейци (генералния секретар на ООН Курт Валдхайм, американски сенатори и др.). В рамките на посещението тримата митрополити и Тодор Събев провели и среща с архиеп. Кирил Йончев, на която той засвидетелствал добри чувства към България и обещал да не предприема агресивни действия към общини на БПЦ.

В анализа си официалният доклад стига до заключението, че „само една малка част от българите в емиграция са редовни членове на църковните общини“. По отношение на народността състав преобладават емигрантите от Македония, като старата генерация запазва българското самосъзнание, а сред младата се налага „ново – македонско национално самосъзнание“. В резултат на тези фактори българската емиграция е подложена на силен „асимилационен процес“, резултат от което са тежненията към ПЦА. Уточнява се, че епархията на Кирил Йончев включва и доста емигранти, които запазват българското си национално съзнание.

Според доклада църковните общини изпитват недостиг на религиозна литература, а изпращаната от Славянския комитет е с „неподходящ характер“. Докладът съдържа и завоалирани критики срещу антирелигиозната политика и кампанията за налагане на гражданските ритуали, предадени като мнение на българската емиграция, които

„отправят обвинение за „тясната връзка между Църква и Държава“ в нашата страна; зависимостта на Църквата – „притеснявана и ограничавана от държавната власт“; „преобръщането на храмовете в музеи и забрана да се строят нови църкви“; „принудително въвеждане на новите обреди и наказателни мерки срещу вярващи граждани, които открито или дори скрито присъстват на богослужения и извършват религиозни служби“; „задължителното възпитание на подрастващото поколение в атеистичен дух“; „ограничаване подготовката на църковни кадри“; „прекалено политизиране на църковния печат“ и др.“[3].

Това са мненията на емигранти, които са лоялни на БПЦ. За разлика от тях съществува ясно обособена антикомунистическа емиграция, която не признава БПЦ и настоява за създаване на „свободна църква“. По време на посещението тези емигранти организират и политически протести – демонстрацията в Ню Йорк била осуетена, защото патриархът приел и изслушал техните представители, но след като делегацията отказала да отслужи панихида в памет на Никола Петков в Чикаго, те успели да организират „антикомунистическа манифестация в гр. Торонто“. Докладът се спира и на „проблема една или две епархии“, като отбелязва, че като цяло този въпрос е „позабравен и затихнал“ и само в някои конкретни общини (Ню Йорк, Торонто и Сейнт Луис) има ясно изразено желание за сливането на двете съществуващи епархии. В заключение докладът прави редица предложения за подобряване на положението в църковните общини, но внимателно избягва деликатните въпроси за броя на епархиите или за смяната на архиереите[4].

За разлика от официалната информация поверителният доклад е адресиран по несвойствен за църковната кореспонденция начин – „до др. Любомир Попов,

заместник-министър на външните работи и Председател на Комитета по църковни въпроси". Този доклад, подписан от останалите членове на делегацията – митрополитите Панкратий Старозагорски, Филарет Видински, Калиник Врачански, както и от прот. В. Велянов и Тодор Събев – акцентира върху по-деликатните моменти от посещението. Той започва по доста конспиративен начин:

„Предвид особената важност на мисията (...) считаме за необходимо, ръководени от съзнанието за патриотичен дълг и отговорност за по-нататъшната съдба на църковно-националното ни дело в чужбина, тясно преплетени с политическия живот – да споделим строго поверително още някои констатации, критични преценки и идеи за подобряване състоянието на църковните ни общини”[5].

Докладът критикува цялото българско духовенство в САЩ и Канада, като изказва мнението, че

„Засиленият процес на асимилация се дължи до голяма степен и на липсата на патриотична ревност, всеотдайност и умение на владици и свещеници да работят за българското национално дело”.

Централно място заема внезапният обрат в отношението към еп. Симеон, обвинен, че поддържа „постоянна връзка” с реакционната емиграция, включително и с организаторите на опита за демонстрация в Ню Йорк. Със симпатия към „вражеските емигранти” се обяснява и фактът, че еп. Симеон е кандидатствал и получил американско гражданство. В този доклад дори се твърди, че еп. Симеон негласно, но достатъчно ясно подкрепя тежнението на част от общините в Акронската епархия към ПЦА. Макар и накратко, критиките в доклада не подминават и митр. Йосиф, за когото особено благосклонно се изказали „твърде изявени в антикомунистическата дейност български емигранти в Ню Йорк и другаде”.

Предмет на остра критика са и агресивните стремежи на ПЦА, а в този контекст обект на критика става и патриархът, пропуснал да превърне това в една от централните теми по време на визитата:

„Затова считаме, че официалното посещение, което (...) Българският Патриарх Максим направи на председателя на Американската църква, бе много благоприятен момент за разискване в братска атмосфера тези въпроси – още повече, че в същата насока получихме пожелателен съвет и от някои руски църковни дейци. За съжаление ръководителят на нашата делегация не пожела да води с Американския митрополит Теодосий „никакви делови разговори”. Така се пропусна една добра възможност за изясняване на нашето становище и отстояване на църковно-националните ни интереси.

Същото се отнася и до умишлено пропуснатия от Светейшия Патриарх случай за разискване с председателя на Американската църква „проблема епископ Кирил Йончев” (...) На връщане от северна Америка, когато минахме отново през Москва, където се срещнахме с Руския патриарх и негови сътрудници, те

останаха изненадани, че ние изобщо не сме беседвали с представителите на Американската православна църква по интересуващите ни общи проблеми”.

Отправени са критики и към цялостното поведение на патриарха:

„Неохотата, с която Ръководителят на нашата делегация прие да се срещне със събралите се в Акрон свещеници от епархията, да разговаря с епископ Симеон по епархийски въпроси (от което последният изрази открит протест), да приеме бивши ръководители и сегашни членове на църковни настоятелства и пр., даде повод за изразяване на разочарование и недоволство”.

За разлика от официалната информация поверителният доклад категорично настоява да се съхрани настоящото разделение на двете български епархии и предлага да „се неутрализират всячески опитите за създаване на една епархия, чрез която могат да се подсилят позициите и възможностите за дейност на активната антикомунистическа емиграция”. В заключение докладът предлага едновременното отзоваване на двамата архиереи, като особено остро е отношението към еп. Симеон:

„Години наред у нас бе гласувано пълно доверие на архимандрит, по-късно епископ Симеон. Всячески му се помагаше. За съжаление сега мнозина (в това число и ние) изразяват разочарование от него и констатираат, че са с излъгани надежди. Би било полезно – с такт и умение – да се уреди завръщането на епископ Симеон в Родината... Своевременно да се подбере подходящо лице за „управляващ Акронска епархия”. [6]

Мненията срещу еп. Симеон и патриарха са подсилени от докладната записка на програмния директор на националното радио Румен Попов, пътувал заедно с делегацията. Той остро критикува цялата организация на посещението от страна на еп. Симеон, обвинен в проамерикански и антибългарски пристрастия. Всички срещи на патриарха били с „български емигранти, със солидни финансови възможности”. Патриархът не само не отказал тези срещи, но и въпреки несъгласието на българския посланик кръстил племенницата на емигранта Игнат Канев, „която не е осиновена и няма разрешение от майката и бащата, които са в България”. Единствените добри думи в тази „информация” са казани по адрес на митрополит Панкратий, направил добро впечатление на автора.

Както може да се очаква, посещението е внимателно проследено и анализирано от Първо главно и Шесто управление на Държавна сигурност. След неговото приключване, резидентурата във Вашингтон информира, че американският Държавен департамент е бил учуден от „необичайно високото ниво”, при което е минала визитата. По-интересни обаче са донесенията на някои от агентите на Държавна сигурност, членове на делегацията. На 26 октомври 1978 г. агент БОЙКО оценява пред водещия си офицер Иван Димитров посещението като „празник”, но същевременно дава израз на крайно отрицателното си мнение за еп. Симеон, който е успял да отчужди емиграцията и тя в момента изцяло застанала зад митр. Йосиф.

Зад псевдонима БОЙКО се крие най-приближеният до държавата в този период митрополит на БПЦ Панкратий Старозагорски, вербуван от Шесто управление на Държавна сигурност на 24 юни 1971 г.[7]. Показателно за неговата важност като агент е, че водещият му офицер, Иван Димитров, е един от заместник-началниците на Шесто управление. Архивите на Държавна сигурност съдържат още много донесения на БОЙКО, някои от които в бъдеще се оказват решаващи за съдбата и на други български архиереи в Америка. В качеството си на председател на Отдела за икуменическо-миротворна дейност и междуцърковни връзки на БПЦ през 70-те и 80-те години митр. Панкратий се превръща в алтернативен център на властта в Св. синод и в предвестник на църковния разкол от началото на 90-те години.

Автор на другото донесение за посещението в Америка е агент ДАМЯНОВ, който на 2 ноември 1978 г. предава своите впечатления на своя водещ офицер Вутов. Това донесение е концентрирано много повече върху проблемите с вражеската емиграция и върху опитите за създаване на свободна църква в Ню Йорк. Донесението не съдържа лични квалификации по отношение на конкретни български духовници, но в архивите на ДС са запазени редица други донесения, от които става ясно, че агент ДАМЯНОВ също е бил сред влиятелните сътрудници на Държавна сигурност в църковните среди.

Една справка от 1963 г. уточнява, че агент ДАМЯНОВ (Тодор Събев - б. р.) е привлечен за сътрудник на 30 октомври 1952 г. като преподавател в Духовната академия. В този период донесенията му имали „информативен характер“, но през 1954 г. контактът с него е бил прекъснат, защото в църковните среди бил подозиран във връзка с ДС. Контактът е подновен през 1955 г., а в следващите години ДАМЯНОВ си спечелва доверието на духовенството. За това спомогнало и решението му през 1960 г., когато Синодът взема решение преподаватели в Академията да бъдат само духовници, да замине да работи като учител в Семинарията на гара Черепиш. Ограничението за светските лица е отменено през 1962 г. и той е възстановен на работа в Духовната академия. През 1963 г. ДАМЯНОВ е смятан за човек, който се ползва с благоразположението на патриарха и с доверието на висшето духовенство и е оценяван като перспективен кадър както в средите на Църквата, така и от самата Държавна сигурност. Цитираната справка е писана по повод изпращането му на икуменически стаж към Световния съвет на църквите през 1963 г.[8].

Като преподавател в Духовната академия Тодор Събев е един от първите църковни дейци, които се възползват от възможностите, предоставени от членството на Българската църква в икуменическото движение. В следващите години неговата кариера продължава да се развива успешно и през 1979 г. той е избран за заместник-генерален секретар на Световния съвет на църквите.

Въз основа на всички тези данни, а най-вероятно и на други донесения, на 30 ноември 1978 г. началникът на Шесто управление на ДС Петър Стоянов изготвя обобщен доклад за визитата, в който обект на основната критика е еп. Симеон, подозиран, че работи за американските специални служби. Разкритикувани са и двамата български архиереи в Америка, които търсели подкрепата на „вражеската емиграция“ в разрешаването на личните си противоречия.

Неприятно впечатление направило „слабото представяне“ на патр. Максим, който закъснявал и не винаги бил подготвен за срещите. По-интересни са критиките от политическо естество към патриарха – едното му провинение е, че демонстративно скъсал снимката от срещата му със съветския посланик в Отава. Другото се състои в това, че още при стъпването си на американска територия наредил да му събират всички материали, в които го обвиняват, че е комунист, за да може след това да ги използва като аргумент срещу своите противници в София и като средство, с което да се противопостави на държавния натиск[9].

За разлика от Държавна сигурност оценката на Комитета по църковни въпроси за посещението е по-скоро положителна[10]. Комитетът препоръчва визитата да бъде обсъдена от Синодалната комисия по въпросите на българското православно дело в Америка, Канада и Австралия в присъствието на митр. Йосиф и еп. Симеон. Обсъждането е проведено на 13 декември 1978 г. и в него освен двамата архиереи участие взимат митрополитите Пимен, Панкратий, Филарет и Калиник. Комисията констатира, че положението в двете епархии е „общо взето добро“, и прави редица конкретни препоръки за подобряване на тяхното състояние[11]. Заседанието формално не се занимава със съдбата на еп. Симеон, тъй като тя е решена на друго място.

Отзоваването на еп. Симеон

Положението на еп. Симеон се влошава допълнително в края на 1978 г., когато българската църковна община в гр. Лорейн официално изявява желание да премине към ПЦА. Опасността е временно преодоляна на проведеното на 26 ноември 1978 г. общо събрание, на което 25 души подкрепиха искането, а 38 гласували против[12]. Кризата обаче е показателна за спадащия авторитет на еп. Симеон в Акронската епархия и неспособността му да възпре централните тенденции в нея.

Съдбата на еп. Симеон е решена на проведените на 12 и 16 декември 1978 г. заседания в Комитета по църковни въпроси, от които са запазени стенографските протоколи. На тези съвещания присъстват представителите на Комитета по църковни въпроси Любомир Попов (председател) и Христо Маринчев (началник на отдел), както и главният секретар на Славянския комитет Иван Николов. Като присъстващи са посочени и Мусаков (очевидно става дума за Антон Мусаков – в този момент заместник-началник на Шесто управление на ДС, Петър Петров (от протокола става ясно, че той също е служител на ДС, без да става ясно на кое точно управление) и Румен Тошков (позицията му също не е ясна, но текстът създава впечатление, че е работил в българското посолство във Вашингтон)[13]. На второто заседание участие взима и Любен Гоцев, в качеството му на началник на отдел за Западна Европа и Америка в Министерство на външните работи.

Двете съвещания са председателствани от Любомир Попов, а като основен се очертава въпросът за бъдещето на двете епархии в Америка и съдбата на двамата архиереи. Като цяло доминира мнението за необходимостта от обединението на двете епархии, но едва когато българската държава успее да

изолира „вражеските емигранти“ в Ню Йорк. Това мнение е най-активно защитавано от Любомир Попов и до голяма степен от Христо Маринчев, а сериозни резерви към него имат представителите на Държавна сигурност и особено Антон Мусаков.

Любомир Попов също така се опитва да защити еп. Симеон, но прави уговорката, че „ако има други съображения, които налагат той да се върне, тези, които имат, да действат“. Съдбата на епископа обаче е решена от представителите на Държавна сигурност, които вече изпитват дълбоко съмнение в неговата лоялност. Най-крайно е мнението на Петър Петров:

„Моето дълбоко мнение по отношение на Симеон е, че той е минал в услуга на чуждите разузнавателни служби. Този човек с неговото поведение, с неговите действия е един мръсник.

Последен въпрос – докога ще имаме църкви и ще отиваме към американската православна църква. (...) Хората си имат планове и работят целенасочено. Ние на колегиална основа няма защо да им се сърдим. Лошото е тук времето, което сме пропуснали. Със средствата на разведката да се потърсят такива личности по посока на разлагане на емиграцията“ [14].

Единственият открит въпрос е: как решението за отзоваването на еп. Симеон да бъде прокарано в Св. синод; а показателен за търсените варианти в това отношение е диалогът между Л. Попов и Мусаков:

„Попов: Сега в момента Панкратий и Каленик са в Прага на съвещанието. Каквото можем да проведем чрез тях, ще го проведем. Ние трябва да решим (в понеделник трябва да зная какво да говоря с тях). На тях няма да казваме, че задържахме Симеон, версията ще бъде, че се е разболял. Какво ще кажат на патриарха на заседанието?...

Мусаков: На тези хора никаква информация не трябва да се дава, защото там ще стане авария. Трябва бързо да решим. Едно оставане на Симеон е свързано при всички случаи с този, който ще отиде там и кога ще отиде... (...) Ние трябва да видим как точно да му се поднесе от неговите хора (на патриарха) (...) и тогава Комитетът [по църковни въпроси] да каже „не възразяваме, правилно е вашето становище. Хубаво е“.

В съответствие с взетите решения еп. Симеон е задържан в България и повече никога не се връща в Америка като управляващ Акронската епархия. Неговото „изчезване“ в следващите няколко месеца провокира множество слухове, а накрая привлича и интереса на американската държава. На 18 април 1979 г. посланик Реймънд Гартхоф провежда специална среща по този въпрос с Любен Гоцев в Министерство на външните работи. Посланикът иска информация за съдбата на еп. Симеон и изтъква, че от момента на неговото завръщане в България в края на 1978 г. никой не знае какво се случва с него. С аргумента, че той е американски гражданин, посланикът заявява, че никой не може да забрани на еп. Симеон да поддържа връзки с посолството на САЩ. Както може да се очаква, на срещата Любен Гоцев отговаря, че въпросът е от

компетенциите на Комитета по църковни въпроси, но се ангажира да предостави допълнителна информация[15]. Любен Гоцев информира за този разговор Комитета по църковни въпроси, а от своя страна на 3 май 1979 г. Любомир Попов му изпраща бележка, в която се казва:

„Реши се Вие да дадете този отговор на г-н Гартхоф – не като го повикате в М-вото, а при „случайна“ среща на прием. Нека това да бъде скоро“.

Преписката по този въпрос, поне в МВНР, е окончателно приключена на 9 май 1979 г., когато Гоцев поставя резолюция, че указанието е било изпълнено по време на прием в посолството на Чехословакия. Тогава на посланик Гартхоф е била дадена следната информация:

„Епископ Симеон е получил сърдечни смущения, което е наложило да му се окаже медицинска помощ и да остане на лечение в НР България. Същият продължава своето лечение и почивка. Въпросът за неговото пътуване до САЩ е негов личен проблем и ще бъде решен от него. Що се отнася до назначаването му на съответните длъжности в Св. Синод, въпросът е изключително от компетенцията на синода и доколкото касае него е също и негов личен въпрос“[16].

Подробностите какво точно се е случило с епископа през тези месеци ще станат известни едва при отварянето на архивите на Държавна сигурност или когато той напише своите мемоари. Може с голяма степен на достоверност да се предположи, че еп. Симеон внимателно е бил проверен какви са неговите политически убеждения. Той очевидно успява да убеди компетентните служби в своята лоялност, тъй като малко след това българската държава прави хитър ход, с който едновременно задоволява интереса на американската страна и компрометира изцяло еп. Симеон в очите на българската емиграция. Следващите събития и реакцията на емиграцията по този въпрос са описани в една информация на Комитета по църковни въпроси от 22 юли 1979 г.:

„След отзоваването на владиката Симеон и самоволното му завръщане в Ню Йорк се създаде теоретична възможност за ново разцепление и основаването на конкурентна „Българска Независима църква“. Но поради липсата на престиж сред значителна част от българската емиграция и компрометирането на Симеон за връзките му с отявлени агенти на чужди служби, силно антибългарски настроени, най-вероятно е той да бъде принуден да се оттегли от активна духовна дейност. (...) Спокойното поведение от страна на българските власти по отношение на Симеон по време на престоя му в България и въздържаната реакция на Синода след самоволното му заминаване за Ню Йорк, го поставиха в изключително неблагоприятна светлина и нанесоха такъв удар върху престижа му, от който той трудно би могъл да се съвземе[17]“.

По всичко изглежда, че „самоволното“ завръщане на еп. Симеон в Ню Йорк се е случило между началото на май и средата на юли 1979 г.[18], а в същия период е било взето решение и за изпращането на еп. Дометиан за управляващ Акронската епархия. Завръщането на еп. Симеон в САЩ е било представено по такъв начин, че е станало невъзможно той да оглави „Свободната“ или

„Независима“ българска църква. Много скоро след това еп. Симеон е назначен за управляващ църковните общини в западна Европа, а след това и за митрополит на Западноевропейската епархия на БПЦ.

Документите от следващите години показват задоволството на държавните институции от положителното решаване на кризата от 1978 г., тъй като отзоваването на еп. Симеон за известно време парира центробежните тенденции в Акронската епархия. Новоназначеният управляващ на Акронска епархия еп. Дометиан успява да установи добро сътрудничество с митр. Йосиф (Диков), като същевременно съхранява доброто мнение за себе си и на влиятелните духовни и светски лица в София. Това продължава да бъде така до началото на 1983 г., когато еп. Дометиан е сполетян от съдбата на еп. Симеон – той също е отзован, след като в официален доклад на митр. Панкратий от 1982 г. е дадена унищожителна оценка за неговото управление. Като цяло следващите години от историята на българската църковна общност в Америка могат да бъдат обобщени като период на относително равновесие между „вражеската емиграция“ и българската държава. Помирение с архиеп. Кирил Йончев обаче никога не успява да бъде постигнато и дори след смъртта му през 2007 г. неговата епархия остава в рамките на Православната църква в Америка. Епизодът с посещението на патриарха в Америка и отзоваването на еп. Симеон е важен и от гледна точка на църковния живот вътре в страната, тъй като е показателен за разположението на силите вътре в Синода и за начина, по който държавата успява да прокара решенията си в него.

Статията е част от изследването Православната църква и комунистическият режим в България, което предстои да бъде публикувано до края на 2009 г.

[1] АМВНР, ф. 10, оп. 12, а. е. 795

[2] АМВНР, ф. 10, оп. 13, а. е. 359

[3] Пак там

[4] Пак там

[5] Пак там

[6] Пак там

[7] Според настоящия закон за досиетата имената на нещатните сътрудници на Държавна сигурност могат да бъдат оповестявани само от действащата Комисия по досиетата. Това е причината, поради която редица нови изследвания върху Държавна сигурност търсят косвени начини за оповестяване на техните имена, въпреки че често в архивите са посочени името, псевдонима и статута на конкретен човек в системата на ДС. Самоличността на агент БОЙКО и датата на неговото вербуване са предадени от свещ. Янко Димов, който очевидно е имал достъп до неговото досие. Виж Димов, Я. свещ. д-р, Не си прави кумир (Очерци за български църковни дейци), Враца, Полипринт, 1992 г., с. 187

[8] Архив на ПГУ, ДС, ф. 4, оп. 8, а. е. 22. Идентични данни се съдържат и в справката за същия агент от 1959. Виж: Архив на ПГУ, ДС, ф. 4, оп. 5, а. е. 38

[9] Архив на ПГУ, ДС, ф. 4, оп. 5, а. е. 111

[10] Пак там

[11] Пак там

[12] АМВНР, ф. 10, оп. 13, а. е. 362

[13] АМВНР, ф. 10, оп. 13, а. е. 496. Споменатият Тошков най-вероятно е бъдещият началник на българското разузнаване веднага след 10 ноември 1989 г. Румен Тошков. В своите мемоари Любомир Попов отбелязва, че по време на мандата му като посланик във Вашингтон в средата на 70-те години като консул в посолството работи Румен Тошков, който „по-късно премина в разузнаването и завърши службата си като началник с чин генерал“. Виж. Попов, Любомир. Един посланик разказва... Колибри, С., 2009, с. 289

[14] АМВНР, ф. 10, оп. 13, а. е. 496

[15] АМВНР, ф. 10, оп. 13, а. е. 556

[16] Пак там

[17] АМВНР, ф. 10, оп. 13, а. е. 555

[18] В официалната биография на митр. Симеон е посочено само, че „на 11.05.1979 г. той се завръща в Ню Йорк, САЩ“, без да се уточнява в какво качество той се е върнал в САЩ. (Виж. Цацов, Б. Архиерите на БПЦ (Биографичен сборник). Принцепс, Русе, 2003 г., с. 97.). Същевременно в биографията на митр. Дометиан е отбелязано, че „от 1.03.1979 г. еп. Дометиан е управляващ българската Акронска епархия в САЩ“ (Пак там. с. 91).